

**Recenzja rozprawy doktorskiej dorobku konserwatorskiego
i artystycznego Pani mgr Anny Tomkowskiej
w związku z wszczętym postępowaniem o nadanie stopnia
naukowego – doktora sztuki**

Pani Anna Tomkowska jest absolwentką XVII Liceum Ogólnokształcącego im. Frycza Modrzejewskiego w Warszawie. Po zdaniu matury w 2002 roku podjęła studia zaoczne na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych w Instytucie Historii Sztuki na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, które po dwóch latach przerwała.

W roku 2004 rozpoczęła studia na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Warszawie w Katedrze Konserwacji i Restauracji Rzeźby i Elementów Architektury.

W 2011 roku kończy studia z wyróżnieniem. Pracę magisterską pt. "Problematyka odtwarzania przekazu dzieła w świetle konserwacji zabezpieczającej oraz pełnej rekonstrukcji obiektu Burdygiel – kostium do sztuki St. Witkiewicza "Wariat i zakonnica" autorstwa Tadeusza Kontora". Obroniła pod kierunkiem promotora prof. Andrzeja Kossa.

W 2016 roku ukończyła podyplomowe studium w zakresie nowoczesnych technik analitycznych na Wydziale Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Od 2014 roku do chwili obecnej – asystent Międzykatedralnej Pracowni Konserwacji i Restauracji Zabytków Architektnicznych i Etnograficznych na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Warszawie.

Od 2014 do 2019 roku – asystent Pracowni Konserwacji i Restauracji Ceramiki na tymże Wydziale, a jako samodzielny referent w Międzyuczelnianym Instytucie Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Warszawie. Zatrudniona tam jest do chwili obecnej.

W roku 2018 zostaje otworzony przewód doktorski na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki (pod kierunkiem prof. Krzysztofa Chmielewskiego), pracę pt. "Późnoantyczne mozaiki w Libanie : technologia i problematyka konserwatorska".

Przedstawiona do recenzji powyższa praca doktorska jest zawarta w dwóch tomach. W pierwszym tomie na 272 stronach przedstawiono 6 rozdziałów i dwie tabele: kontekst archeologiczno-historyczny wybranych mozaik z Libanu oraz układ warstw stratygraficznych wybranych dzieł. W zakończeniu słowniczek wybranych terminów mozaik posadzkowych, lista aneksów, stosowanych w tekście skrótów oraz ich rozwinięcie, bibliografia, spis fotografii, spis tabel i map.

Rozdział I to stan badań nad problematyką antycznych mozaik posadzkowych. To aktualny stan badań ogólnych zagadnień historycznych, archeologicznych, konserwatorskich, jak i zagadnień technologicznych opartych w szerokim zakresie na literaturze dotyczącej mozaik starożytnych i mozaik na terenie Libanu.

Przedstawiona tak bogata literatura oraz wybrane publikacje naukowe dowodzą o dużej wiedzy i znajomości autorki w tej problematyce.

Rozdział II to zagadnienie techniki i technologii wykonania mozaik w okresie antyku:

- krótka historia ewolucja mozaik antycznych
- twórcy mozaik
- technologia i produkcja mozaik
- architektoniczny kontekst mozaik.

Złożoność budowy jakim są mozaiki posadzkowe wymagana jest szczególnie znajomość, wiedza i praktyka pod względem techniki budowy od strony technicznej i technologicznej.

Całość problematyki w sposób precyzyjny, dokładny i zrozumiały stylistycznie – formalny. Istotnym uzupełnieniem tego rozdziału jest na końcu tej pracy słowniczek wybranych terminów dotyczący mozaik posadzkowych. Jak układano niewielkimi kamieniami na płasko lub na sztorc horyzontalnie lub wertykalnie. Użycie niewielkich kostek wykonanych z kamienia, szkła, ceramiki zwanych tesserami w kształcie czworokątnych układanych w regularnych rzędach o różnych rozmiarach. Mozaiki posadzkowe były również wykonywane z płyt marmurowych o różnym zabarwieniu kolorystycznym co miało wpływ na ciekawy efekt kompozycji barwnej dojącą dużą świadomość artystyczną. Stosowano też posadzki wykonane z zaprawy wapiennej mieszanej pyłem wapiennym, zdobione odłamkami kamieni osadzonymi w zaprawie, wykonane z prostokątnych cegieł układanych w różnych grupach tworzących dekoracyjny, rytmiczny układ.

Rozdział III został poświęcony późnoantycznym mozaikom posadzkowym w Libanie od strony zagadnień stylistyczno-historycznych oraz rodzaj przedstawień:

- tradycja mozaik posadzkowych na terenie Libanu
- zagadnienia technologiczne, kontekst architektoniczny
- współczesny kontekst ekspozycji mozaik.

Autorka większość zagadnień poświęca późnoantycznym mozaikom z obecnych obszarów Libanu. Zagadnienia technologiczne związane z architekturą dają obraz w jakim znaczeniu mozaika miała wpływ na określone i wybrane wnętrza. Struktura układu poszczególnych kostek

tworzyła pewien rytm kompozycyjny o układzie geometrycznym i dominantą tu była kolorystyka tworząc zjawisko monochromatycznej kolorystyki, a czasami akcentowano barwnym kontrastem dając posadzce wizualną przestrzeń perspektywiczną.

Rozdział IV to zagadnienia technologiczne mozaik posadzkowych oraz ich stan zachowania na terenie Libanu.

Pierwsza część tego rozdziału przedstawia w szerokim zakresie opis geologii, geografii i klimatu kraju. W kontekście zasadniczym rozdziału dotyczącym technologii późnoantycznych mozaik w Libanie autorka wykorzystując specjalistyczną literaturę analizuje użycie różnorodnych materiałów, układu warstw stratygraficznych mających wpływ i znaczenie na stan zachowania oraz zachodzący i postępujący proces zniszczeń.

Proces układania końcowej warstwy, a więc kompozycji i dekoracji kolorystycznej mozaik posadzkowych odgrywało ważną rolę w ramach wykonania całego projektu w zależności od dostępności materiału w określonym otoczeniu, znajomości terenu, czasami modyfikowano założenia i realizację projektu.

Niewątpliwie, jak i słusznie zauważa autorska na całość procesu układania dekoracji posadzkowych istotny był kolor poszczególnych elementów budujących całość kompozycji. Dominowała raczej gama pastelowa od bieli, rozbielone ugry, żółcienie, sjeny i czerwienie co było charakterystyczne w okresie późnego antyku, nie było ścisłego i rygorystycznego kononu kompozycji barw, a mimo wszystko forma i układ poszczególnych elementów robiły wrażenie logicznej monotonii barw.

Podstawowym materiałem na podstawie przeprowadzonych badań do budowy mozaik używano w większości surowca kamiennego pozyskiwanego z okolicznych kamieniołomów.

Całość tego rozdziału jest wzbogacona szeroką dokumentacją zdjęciową – barwną ilustracją całą problematykę technologiczną późnoantycznych mozaik w Libanie.

Rozdział V dotyczy prac konserwatorskich mozaik, pochodzących z terenów Libanu, w miejscowościach: Ghhim, Jiyeh i Anfeh, w których doktorantka bezpośrednio uczestniczyła.

Wyniki przeprowadzonych prac konserwatorskich, jak i badań analitycznych określają rodzaj zniszczeń atmosferycznych, wpływ niektórych roślin na zniszczenie mozaik, pomiary temperatury i wilgotności oraz wcześniejsze i ostatnio przeprowadzone prace konserwatorskie.

Dokładne i szczegółowe wyniki badań podano w pięciu (5) aneksach zawartych w 204 stronach przedstawiająca bogatą dokumentację

fotograficzną. W szczególności chciałbym tu wyróżnić dokumentację fotograficzną zielnika, zawierającą zróżnicowany i plastyczny przekaz poszczególnych roślin, bibliografię, tabelę badań próbek i kończąc na podsumowaniu wyników.

Rozdział VI podsumowuje aktualny stan mozaik posadzkowych w Libanie oraz ich stopień zagrożenia w obecnym stanie uwarunkowań i możliwości konserwatorskich, sytuacji społecznej, administracyjnej, jak i politycznej Libanu.

Całość pracy wieńczy bogata bibliografia, spis fotografii, spis tabel oraz spis map.

Przedstawiona do recenzji dysertacja jest wynikiem ogromnej pracy, poświęcenia i determinacji włożonej przez autorkę. Praca ta jest przede wszystkim bogatym materiałem badawczym dokumentującym, jakim mozaika była ważnym elementem w sztuce nie tylko na terenach Libanu, ale i w całej Europie.

Kilkunastoletnia praktyka konserwatorska Pani Anny Tomkowskiej, jak i bezpośrednia praktyka na terenie Libanu była pretekstem, jakże ważnym do napisania nowatorskiej pracy na temat konserwacji i technologii mozaik na tych terenach.

Wiadomym jest, że większość mozaik w Libanie nie przetrwała, a ich stan zachowania oraz stopień zniszczeń nigdy wcześniej nie były przedmiotem badań, a tym bardziej poddane działaniom konserwatorskim. Sytuacja polityczna, prawna i ekonomiczna w Libanie była i jest problemem z ochroną zabytków.

W świetle tych wydarzeń obecność polskich konserwatorów w Libanie jest cennym elementem działań w ochronie zabytków na świecie.

Praca doktorska Pani Anny Tomkowskiej jest materiałem zawierającym bogatą wiedzę i znajomość problematyki technologicznej i konserwatorskiej w tak specyficznej i mało znanej dziedzinie badawczo-naukowej jaką jest mozaika posadzkowa.

Bogato ilustrowana materiałem fotograficznym, ilustracji rysunkowych, map, aneksów, słownika terminów związanych z technologią mozaik, przejrzystość stylistyczna, duża znajomość literatury przedmiotu w pełni kwalifikuje tę pracę jako cenny materiał nie tylko poznawczy, ale także badawczo-naukowy predysponujący do jak najszybszej publikacji.

Przedstawiony przez Panią Annę Tomkowską dorobek zawodowy i naukowo-badawczy również zasługuje na wyróżnienie i ocenę bardzo dobrą.

Przedstawione realizacje projektów badawczo-konserwatorskich na terenie Libanu, na przestrzeni czasu od 2013 do 2020 roku potwierdza jak

wielkie zaangażowanie i odpowiedzialność była motywacją i podsumowaniem opracowania dysertacji późnoantycznych mozaik w Libanie, ich technologii i szerokiej problematyki konserwatorskiej.

Działalność dydaktyczno-naukowa jest również doceniana przez pracowników i studentów Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Warszawie. Jej doświadczenie i praktyka konserwatorska ma pozytywny efekt w nauczaniu i przekazywaniu wiedzy studentom – przyszłych konserwatorów dzieł sztuki.

Przedstawiona do recenzji dysertacja wraz z dorobkiem konserwatorskim Pani Anny Tomkowskiej w pełni spełnia warunki do nadania tytułu naukowego doktora sztuki.

Prof. Jerzy Nowosielski

8.04.2022 rok